

ARATORIS SUBDIACONI

EPISTOLA AD FLORIANUM.

1 Domino sancto ac venerabili 2 et in Christi gratia spiritualiter 3 erudito Florianus abbati, Arator subdiaconus S.

NOTÆ.

Aratoris.] Nomen ipsum Aratoris et aliis usurpatum. Nam Arator dux ab Ammiano memoratur, lib. xxviii. BARTHUS, lib. xiii Advers., c. 20.—Locus Ammiani est cap. 2. Sed illic Valesius in aliis Oratorum legi monet. Festinavit vir summus in comment. majori ad Phædr. iv, 1, 8, qui Aratum appellat. Eodem tamen modo Vossius de Analog. iii, 30, in fine.

Subdiaconi.] In Ecclesia veteri non diaconi solum, sed infirmi ministrantium erant, quanquam in Actis apostolorum inferiores non memorentur, sed et diaconorum diaconi, hoc est subdiaconi. Talis in urbe Roma fuit Arator, cujus opusculum inscribitur: ARATORIS SUBDIACONI. In veteribus autem membranis quæ apud me sunt, ita prænotatur: Domino sancto, venerabili et in Christi gratia spiritualiter erudito, Florianus abbati Arator subdiaconus. Mentio talis apud Sulpicium Severum, dialog. 3: Et post paulum ingreditur presbyter noster Etherius, cum Callipione diacono et Amatore subdiacono. Ex Aratoris titulo non debuit demere Theodorus Pulmannus, cujus codd. a nobis in Belgio empti sunt. Infra fortassis monebo, opportuniore loco, quis sit Calliopius; nunc hic virile nomen Sulpicio Severo restituendum existimo. Membranzæ ab eodem Pulmano collatz, quæ ad nos redierunt, Callipiane, Callypione, atque aliter habent, unde firmatur Callipium esse reducendum. BARTHUS, lib. ii Advers., c. 2.—Græcum διάκονος de pedissequo est apud Aristoph. Avib. 75, de sacrorum ministra apud Antonin. Liberal. Metam. c. 29 generaliter designat ministrum vino in conviviis fundendo. Ita Anacreon od. 4, vs. 6, ubi lonicum δεικνωσίνω repositus Barnesius, in v Baxtero, et Tollo in margine edit. quam servo. De ipsa voce conferratur Elsner. ad Lucæ xvii, 8; et cum Latino ministrare, hoc sensu, contulit Cerda ad Virgil. Æn. viii, 481. Segaar Observ. in Lucam, p. 167; inde repetenda inserendi significatio. Porphy. de Abstem. animal. 1, § 9, ἢ ἀρχὴς τῶν τὰ πλῆθὴ διακονοῦντων: modo sana sit lectio, quam in διακονοῦντων mutabat Reiskius et Rhærius; ipse malim διακονοῦντων, lenius, si quid video. Inde vox apud Christianos transit ad illos quibus pauperum cura, et in sanctioribus conviviis datum erat ministerium. Hoc exposuit Caveus in Vit. Stephani, p. 41, et Martinus in Observat. Miscell., vol. X, p. 237: inde diaconissæ, de quibus nonnulla protuli in Miscell., p. 34. Præcipue tamen confer Gothofred. ad l. xxvii C. Theod., de Episcop. et Cl.; Van Hoven Antiquit. Evang. p. 67: Diaconum hinc ipsum diaconorum munus. Sulpic. Sever. Vit. Martin., c. 5: Tentavit autem idem Hilarius, impositio diaconi officio, sibi eum arctius implere, et ministerio (ei) vinciri divino. Ita lege ex utroque cod. Traject.; qui vinciri illic exhibent, decepti sunt a librariis, quibus pronome omissem fraudi fuit. Id et alibi factum ostendi ad lib. ii, de In jus voc., c. 8. Diaconorum socius Græcis est συνδιάκονος; Stephano id ex Clevente Alexandrino asseruit Joan. Heur. Maius Observ. sacr. iv, p. 207; est et apud Athanasium, Apol. ad Constantin., Opp. tom. I. p. 783 et 850. B. Minister diaconorum erat ὑποδιάκονος. Ita Ignatius in epistola, si modo ipsius sit, p. 88 ed. Voss. Præpositi hi fuerunt foribus custodiendis; alteri præterea inserviebant. Gothofred. ad l. xlv C.

Theod., de Episcop., et Tribbechovius Continuat. exercit. ad Baron., p. 165. Talis subdiaconus memoratur apud Reines. Inscript. Cl. xx, n. 57; ascribam Isidorum Orig. vii, 11, ut emendem: Hypodiaconi Græce, quos nos subdiaconos dicimus, qui ideo sic appellantur, quia subjacent præceptis et officiis levitarum. Oblationes enim in templo Dei a fidelibus ipsi suscipiunt, et levitis superponendas altaribus deferunt. Ita locus legendus est ex antiquissimo cod. Groningano. Resecui quæ in edit. Gothofr. intermedia leguntur. Ἰποδιάκονος, vox perisræ lexicis ignorata, exstat in columna Diana; inscriptionem emendavit Cl. Paciaudius Monument. Peloponnens. vol. I, p. 8.—Præterea in quibusdam editis vidi, subdiaconi, Romanæ Ecclesie cardinalis. Resecui ille, ex arbitrio editorum apposita, nec ulla codd. auctoritate munita. Nec videntur hæc Aratoris ævo satis convenire. Cæteroque diaconi cardinales erant qui peculiariter erant Romanæ Ecclesie stricti, unde sanctæ sedis apostolicæ diaconi dicuntur. Vid. Gothofr. ad l. vii C. Theod., de Susceptor., et Du Fresnoy Glossar. voce CARDINALIS.—Locus Sulpicii Severi, quem Barthius excitat, non eodem modo in codd. legitur. Traject. habet Callipione. In commentario inedito Wopkensis propensior est in Callipione, ex libris melioribus Gisellini: additque Ausonium ejusdem nominis patrum defesse Parent. 7.

Domino.] Ed. Antwerp., Prologus Aratoris subdiaconi urbis Romæ. Basil., Aratoris subdiaconi, Christiani poetæ, ad Florianum abbatem, in sanctissima Apostolorum Acta, præfacio. Pleraque simplicius: Arator subdiaconus Florianus abbati S. De quo inscribendi more vid. Socer meus dissert. de ætate Avian., c. 5. Adduxi hæc, ut appareat quantum suo quisque ingenio indulerit, in hac ἐπιγραφή. In cod. i. inveni: Dno sco ac venerabili et in Xsti graa spiritualiter erudito [Cod. Moreti, prædito] Florianus abbati Arator subdiaconus. Adit Moreti Cod. salutem. Compositis hisce, illud præfixi, quod de more illius ævi verius videbatur. Cæterum ignorant hanc epistolam Vossioni tres.

Spiritualiter.] Spiritalis pro spiritualis... Prud. Stephan.:

Et spiritali lacte pectus irriges.

In Hymno:

Et spiritalis unctio.

FABRICIUS in comment., p. 125. Solus Moreti, Spiritualiter. Quid præferas, flocci non interduim. Utrumque enim sacris Scriptoribus usitatum. Vid. Nollen, Antibar. p. 732. Vorstius ad Sulpic. Sever., epist. 2, § 15; dial. 2, c. 10. ubi in Traject. est, spiritualiter sale condita; in Isidori cod. Groningano quantivis pretii inveni, lib. vi, c. 2, spiritalia regna; et deinde, certamina spiritalis pugna: ubi male Gothofredus edidit specialis; lib. vi, c. ult., spiritalis effectus; vii, 3, spiritalis signaculum; vii, 8, spiritaliter vidit. Emendes et hinc ex eodem cod. eundem xi. : spiritus autem vel pro spiritali natura: ubi Gothofredus itidem male, speciali.

Florianus.] Memorantur hoc nomine varii, in Prosopographia codicis Theodosiani, tom. VII, part. ii, p. 56. Adde rescriptum Antonini Florianus in l. ii,

4 Qui meritū florem, maturis sensibus or-
[tum,
Nominis ore tui jam, Floriane, tenes;

5 Nam, primævus adhuc, senibus documenta
[dedisti,
E quibus in cœlum vita pararet iter;

NOTÆ.

e. de Hæred. vel act. vend., et Florianum præfectum prætorio in inscriptione l. iv, c. de Precib. imp. off. Glossæ Moreti recte notant hunc imperante Justiniano vixisse. Non ausim definire utrum sit idem, de quo varia traduntur in Collectione histor. lib. iii, c. 15, apud Canisium Thes. Eccles. tom. II, p. 193. Memoratur et Florianus in inscriptione epistolæ apud Cassiod. i Var., 5.

1. *Florem.*] Perspicue alludit ad Floriani nomen, quod hujus ævi poetis familiare, nec minus Aratori. Vid. Fabricius comment. ad Poet. Christian., p. 24. Eodem modo in elegia ad Parthenium, in suo nomine elegantiam, si Dis placet, captavit :

Et, quia nomen habes, quo te vocitamus, Arator,
Non abstrusa tibi sit, sed aperta seges.

Saleavit Aratore eadem elegantiam Venant. Fortunat. Vit. Martin. init. Lepide Hieronymus in epist. ad Parthenium nomen Vigilantii, in quo ludebat, mutavit in Dormitantium. Vid. Sagittar. de Natalit. Martyr. c. 3, § 6. Cicero pro Rosc. Amer. 43 : *Venio nunc ad illud nomen aureum Chrysogoni.* In nomine *Hosii*, ab *ὄσιος*, Athanasius, Apolog. ad Constantin., Opp. tom. I, p. 703. Ad similem formam pertinet Lactantius de Mortib. Persecutor., c. 9. Ex conjectura Galei et Grævii : *Tum demum furere capit, et contemnere nomen. Diocles, sic enim ante imperium vocabatur : vulgo illie, contemnere omnia, unde ipse effungebam omnia.* Nunc sequor Heumanum, restituentem *contemnere omnia*, quia non est allusio ad Diocletiani nomen, cum ad Galerium verba pertineant usque ad Diocles. Similes vero allusiones poetis indignas esse recte iudicavit Burmannus Secundus ad Lotich. v Eleg. 43, 17, ubi hinc recte, ob allusionem in nomine Acontii, epistolæ Cydippes auctorem negat Ovidium, quod et fecit Stephanus Var. observ. in Horat., diatrib. 4, et Valckenærius ad Euripid. Phœniss. 639, qui tamen quibusdam in allusionibus venustatem inesse putat. Haud dubie, hac in allusione, Arator veteres secutus est, qui florem dixerunt de quovis homine eximio. Straton s epigr. 39.

Ἀριόχων ἀπαρὸν ἀδύμων ἡδύων. Sic enim recte emendasse videtur Herelius in Klotzii Actis literar., vol. II, p. 360. Agathias de Imper. Justiniani II, p. 65, Damascium, aliosque appellat *ἄριον ἄριον*, sed, ut addit, *κατὰ τὴν κόσινον*. De Latinis vid. Drakenb. ad Livium xxviii, 35, 7.

Orbe. Multis millibus mellior membranæ ætate vix jam legendæ lectio, *nominis orbe*, hoc est ambitu et complexu. BARTHUS, lib. xiii Advers. 20. Neque tamen ea scriptura placet, licet *orbe* pro *ore* in quibusdam edd. existet etiam infra, i, 93, et sæpius confundantur a librariis. Vid. Drakenb. ad Silium iii, 654; notas ad Valer. Flacc. ii, 57. Delectatus nimium videtur hac voce Arator, quam ut eam ejiciamus. *Os nominis* videtur mihi designare consensum, convenientiam cum ipsa re, eo modo quo *ore discernentium* per consensum exposuit *Pitiscus* apud Sueton. Cæs. 88, invito tamen Oudendorpio, quem magis sequor. Dura tamen est locutio; nec vero in meis aliquid inveni quod Barthio favore posset.

2. *Floriane.*] Inepte primam hic corripit, quam mox in *florem* produxerat. Sed ita solent hujus ævi poetæ. Convenit ipsam nomen, et *Anthus*, quod est apud Gorium Inscript. Florentin. part. i, p. 44; ita et *Anthusa*, *Chrysanthe*, ibid. p. 209. Parem Aratori elegantiam captat Althelmus, de Laud. virgin., p. 729, tom. I Thes. Canisiani :

Præsul erat quondam Narcisus forte vocatus,
Virtutum meritis redolens, ut nomine florens;

et p. 732 :

Nec meminisse moror præconia clara Chrysanthi,
Quem merito mundus famosa laude frequenter.
Hanc igitur genitor florentem tempore puto.

Malim illic *tempore primo*. Conjicit Gronovius, *tempore proto*, Observ. in Eccles. c. 20.

3. *Primævus.*] Frequenter poetæ juvenem ab ingenio virili et senili commendant. Vid. ad Sedulium, ii, 137; Martinus, Var. Lect. iii, 6; Cerda ad Virgilium Æneid. ix, 234 et 310; Menag. ad Diog. Laert. i, segm. 91; Burmann. ad Lotichium iv, el. 3, 104. Adde et lapidem apud Montfauconium, Antiq. Expl., tom. V, tabul. 61, FILIAE. SVPRA. SEXVS. SVI. CAPTVI. ET. AETATEM. PRVDENTI. Si vera sit Withovii conjectura, in Specim. Guntheri, p. 43, huc referendus est Venantius Fortunatus, Vit. Martini, i, p. 288.

Advolat inde senex vetulis juvenliler annis.

Retineo tamen illic *armis*. Ambrosius Offic. ii, 20 : *Nam adolescentem legimus in Evangelio Joannem, et sua voce, licet meritis et sapientia nulli fuerit seniorum secundus. Erat enim in eo senectus venerabilis morum et cana prudentia.* Ex codice meo illic deleri malim, et sua voce. Emendandus hinc Paulinus Petrocorius, de Vita Martin., iii, 417.

Corde humilis, morte excellens.

Scribe, *mente excellens* : magis id placet quam *merito excellens*, quod reponi juhebat Wopkensis in Observ. Miscell. nov., tom. VII, p. 880.

4. *Pararet iter.*] Membranæ eadem, *pararetur*. Aliæ, *pareret iterum* : quam scripturam, ob vocem minus usitatam monachalibus auribus, legitimum arbitratur BARTHUS, lib. xiii Advers., 20. — Quid in Barthii observatione *pareret* sibi velit non perspicio. Utique debet esse a *parere*, cujus tamen prima longa est. A *pario* ut derivemus metrum prohibet, licet *parere* et *parare* eo sensu nihil differant. Vid. notas ad Florum i, 12, 6. Forte typographus *pararet* exprimeré voluit. *Pararet iterum* facile se posset tueri. Vid. Klockius ad Livium vii, 36, 5. Ammian. Marcell. xxvii, 40, p. 544 : *Per regiones longo itu persectas*; ubi tamen situ legendum conjicit Freinsheim. ad Flor. i, 16, 12. Isidor. Orig. xv, 16 : *Iter vel itus est via qua iri ab homine quaquamvis potest.* Apud Phædrum iii, 6, 6, emendabat Wopkensis :

Itum flagello temperat lento meum.

D Quod proxime accedit Burmanni conjecturæ, *iter aut cursum*. Restituo *itionem* hoc sensu in l. 37, § 1, ff. de Religios., ubi legendum puto, *in circum porticus itiones* aliter Rævardus Var. iii, 7; quem sequitur Gutherius Jure Man. ii, 30; aliter Marckartus Probab. part. ii, p. 4. Hoc tamen Aratoris loco *iter servaverim*, cum quia codd. nihil mutant, tum quia *itum* hic aures poetica vix ferunt. Sententia est Florianum talia documenta dedisse, propter quæ v. t. ratio, ab ipso prudenter instituta, in cœlum viam pararet. *Vitam* pro vivendi ratione exposuit Cordius ad Plin. vii, epist. 9, 13, et ix, 19, 6; et de hac voce late confer Nicol. Loensem Miscell. vi, 3; de hoc autem præpositionis *ex* usu, egit Drakeab. ad Livium iv, 47, 1. Theophrastus Character. ethic. Procem., *παρὰθεαμίνας ἔξ ἀριστείας πολλῆς* : in cod. cujus variantes margini editionis meæ a-crispsit docta manus, est illic, *παρὰθεραμίνος*; id tamen sequentibus parum conveniens.

- 5 **6** Ad carmen concurre meum, pedibusque la-
[benti
Porrige de placido sæpe favore manum.
7 Jejuno sermone quidem, sed pingua gesta
Scripsimus, ac pelagi pondere gutta fluit.

- 8 Inter grandiloquos per mille volumina libros
10 Maxima cum teneas, et breviora lego.
Naturæque modo, variam quam condidit Auctor,
Concordent studiis celsa vel ima tuis.
9 Quæ genuit tigres, quæ nutrit terra leones,

NOTÆ.

5. *Concurre.*] Ad unum *Florianum* hoc retulit *Barthius Adversar.* xlv, 24, ubi et ostendit talia verba, quæ ex compositione sua ad plures pertinent, de uno tamen homine adhiberi, ita *conferre in ætarium* de uno exposuit *Oudendorpius* ad *Sueton.* Aug. 29. *Isidorus Orig.* v, 1: *Lycurgus primus Lacedæmonis jura legum ex Apollinis auctoritate confinxit*: ubi *legum* puto delendum auctoritate *Cod. Groningani*. Nec tamen illud *concurrere* hic ad unum *Florianum* retulerim, sed et ad *Vigilium*, quem sequenti epistola carminis sui præsidium constituit. Referrî huc quoque posset *Parthenius*, ut ex iis patet quæ in epistola ad eum memorat.

6. *Porrige.*] Auxilium præsta. Ducta locutio ab iis qui in turba manus jungunt, quo magis penetrent. Late *piorum* exposuit *Barthius Advers.* xv, 13. *De favore* est propter favorem, quia mihi faves. Vid. *Manut.* ad *Cicer.* ad *Divers.* vi, 10, apud *Ulpianum* in l. 37, ff. de *Dol. mal.* *Noodtius, de dolo*, exponit *per, propter dolum*, ad ff. p. 461. *Tertullianus de Pall.* p. 6: *Sic et mari fides in fanis, dum et, stabris æque mutantibus, de tranquillo probum, de flustris temperatum, et ex templo de decumanis inquietat*. Locum hunc ita exponit *Cerda* ad *Virgil. Æneid.* viii, 522.

7. *Jejuno.*] Humili, inani et tenui. Vid. *Cl. Ernesti Clavi Ciceron.* Paria sunt his quædam in *Sedulii prologo*, ubi ad eundem modum vs. 4:

Nec quæras opus hic codicis artificia.

Codicis illic quibusdam videtur depravatum. Id si verum, in corruptum quoque codicem incidit *Martinus, Dumiensis episcopus*, ita hæc imitatus:

... Nec per multiplices, abaco splendente, cavernas
Quærantur nitidæ codicis arte dapes.

Totum illud carmen habet *Sirmondus* ad *Sidon.*, *carm.* 19.

7. *Pingua.*] Magnifica, ex quibus non summa tantum percipiuntur utilitas, sed quæ tanta etiam sunt, ut ex rei dignitate vix rite queant exponi, ita *pinguedo verbi superni* inferius lib. 1, vs. 572, et *pinguedo loquelæ* in elegia ad *Parthenium*, quod ex hoc loco effectum esse putabat *Barthius Advers.* xxix, 3. Cum sequatur, *pelagi pondere gutta fluit*, putaverim *Aratorem* desumpsisse metaphoram ab aquis, ingenti copia profluentibus, quo sensu *fontis* dicitur *pinguior ad irrigandum* apud *Hegesippum Excid.* Hierosolym. iv, 17. Alius autem hujus vocis fuit usus apud optimos, quibus *sermo pinguis* pro duro et insuavi ponitur. Vid. *clariss. Ernesti in Clavi Ciceron.* Græcum *παχυς* huc recte contulit *Elsnerus* ad *Evang. Matth.* cap. 13, § 14. — Cæterum hic *tamen* omittitur, quod post *quidem* frequens. Vide *Drakenb.* ad *Livium* viii, 42, 8: adde *Muncker.* ad *Fulgentii Mytholog.* 1, init. Contra *tamen* adhibetur, omisso *quidem*. Confer *virum doctum* in *Observ. Miscell.*, vol. III, tom. III, p. 389.

8. *Ac.*] Veluti, ut recte *Cortius* in margine editionis suæ exposuit. Addatur *Menckenius Observ.* L. L., p. 7.

10. *Et breviora.*] *Cod. Cantabr.*, hæc. Permutationis origo quærenda in aspiratione a librariis nunc addita, nunc omissa, ubi non opus erat. Vid. *Muncker.* ad *Fulgent. Mythol.*, p. 596, 610, aliisque locis. Servandum arbitror et, quod vim adversativæ hic habet. Apud *Martialem* vii, epigr. 19, ex optimo *Thuani* codice rescribendum arbitror:

Sæcula vicierunt: et quamvis cesserit annis.

Vulgatum sed debetur librario. elegantia parum ca-

pacî. Ita mox epist. ad *Vigilium*, vs. 8. *Et mihi legitur* in *cod. Moreti*. Græcis eodem modo *καὶ ἀδυσσαίω* est. Confer *Observ. Miscell.* vol. X, tom. III, p. 353, et *Mollium* ad *Longi Pastor.*, p. 50.

11. *Variam quam.*] *Quam rerum.* Mss. quatuor habent, *variâ quam condidit auctor*. Aptissime ad sententiam. Conspice sequentia. Sed et *gignit* magis bonum, sequenti versu, quam *genuit*, arbitror, quod iidem libri nobis suppeditant: in quibus tantam esse varietatem a vulgatis mirum non est, cum, quoties ab indoctis media barbarie descripti singuli versus, toties fere et vulnerati ad nos pervenerint; vulnere, licet vilia visu, cum sanare possimus, cur imputrere patiamur? *BARTHIUS*, lib. xiii *Advers.* 20. — In meis constanter est, *quam rerum condidit auctor*. Ex *codd.* nihil *Cortius* assuoperat, unde et in iis ita lectum fuisse, certum videtur. Reposui tamen id, quod ex quatuor *codd.* protulit *Barthius*; ipsa id sententia postulat, et major elegantia, si quis sequentia consulerit.

11. *Auctor.*] Scribitur *per et*; nec aliter antiqui scripserunt. *Rod. Agrico* a scribit *autor*, et deducit ab *aveo*, ut sit *autor*, qui cupit aliquid. Sunt et qui cum aspiratione scribunt *author*, a Græco *αὐθις*; quibus ergo præfero *Rodolphi* sententiam, et tamen antiquorum orthographiam sequor. *FABRICIUS* in comment. ad *Poet. Christian.* p. 13. — *Cod. Univers.* habet *actor*; male quidem, sed ex frequenti errore. Vid. *Patrem ad Victor.*; *Cæs.* 20, 3; *Drakenb.* ad *Livium*, 1, 26, 5. *Auctor* creatorem designat. *Wopkens.* ad *Sedulium* iii, 414, et v, 191. *Rerum genitorem* dixit *Corippus* ii, 180:

Curasque regendi

Imposuit rerum genitor, quas ipse creavit.

Forte illic rectius distingues, *imposuit, rerum genitor quas*. *Priscianus* dixit *Naturæ genitorem* de *Situ Orb.*, vs. 1. — Optime *auctor* scribitur. Depravatorem scripturam hoc aliisque locis sequuntur editiones. Præter *Dauaquium*, *Vossium*, *Cellarium*, videatur *Sigon.* ad *Livium*, 1, 3.

12. *Concordent.*] *Cantabr.*, *Convenient*, ex glossa, ut videtur.

12. *Vel ima.*] *Victor Uticensis* lib. 1: *Jam libros confecerat, exceptis innumerabilibus episcopis, vel expositione totius Psalterii et Evangeliorum*. *Venantius Fortunatus*, lib. 1 de *Martino*:

Nam Patris ac Geniti æqualem vel Flamini almi.

Paulus Diaconus Histor. Longobard., lib. ii, cap. 3: *In arte grammatica, sive rhetorica, sive etiam metrica clarissimus existit*. Ita vero et vero Latini scriptores. *Censorinus*, cap. 4, *Ut in Colchide vel in Bœotia dentibus armati partus*: utrobique enim ponunt fabulæ. *BARTHIUS*, lib. xvii *Advers.*, cap. 1. — Confer et eundem lib. xiii, cap. 17, et eadem repetentem ad *Rutilium*, 1, 40; quod ipsi in deliciis iuit, quia *δῆς καὶ ἐπὶ τὰ καλὰ*, ut fatetur ad *Rutil.* 1, 218; adde ad *Claudian.* p. 759 et 1514; notas ad *Sedulium*, v, 428; *Annam Fabri* ad *Eutropium*, viii, 23; *Salmasium* ad *Tertulliani Pallium*, p. 403; *Wopkensiū* in *Observ. Miscell.*, vol. X, tom. I, p. 19; *Pervigilium Veneris*, vs. 25:

Ruris hic erant puellæ, vel puellæ montium;

ubi *Weitzius*: Eadem ratione *sive*, medio ævo, ut ostendit *Socer* meus de *Postumo*, c. 16, et in epistola ad *illustrissimum comitem Lyndenum*, p. 16.

13. *Genuit.*] *Barthius* supra ad vs. 12, ex suis malebat *gignit*. Nostri nil mutant, et vulgatum perplect, ob sequens *præbuit*.

Formicis, apibus præbuit ipsa sinum.

15 Et si respicias, dispenset ut omnia rector,
Ingenium mitis, vim meruere truces.

10 Ipsaque continuum virtus infracta laborem

A

Deserit, et varias quærit habere vices.

11 Loricam solitus membris imponere mi-
[les,

20 Gymnasii gaudet nudus adire locum.

NOTÆ.

15. *Dispenset.*] Cod. Moreti, *dispensat*; alterum verius. De ipsa voce confer Gronov. ad Justin. vii, 6, 4; Schulting. ad Senec. p. 62.

16. *Ingenium.*] Felicitas naturæ, ingeniositas. Al-
dhelmus :

Qui brutum inspiras vitali flamine pectus :
Qui corda ingenitis oras, et labra loquellis ;

hoc est ænemine sensuum, pro quibus *cor ipsum sæpe*
usurpatur. Sidonius in Burgo :

Atque Ithæci ingenio fraudatum luce Cyclopen.

Paulinus Celsi obitu :

Nec sapiens magno gaudeat ingenio.

BARTHIUS, lib. xlvi Advers., 10. — Plura idem ad
Claudian. R. P., i, 143. Vix hinc distare arbitror,
quod Florus e'phantis tribuit *sensum captivitatis*, i,
18, fin. : ubi videantur notæ. Atque huc pertinet
prudentum jus, quod natura omnia animalia docuit,
de quo quædam dixi in Miscell. c. 15, p. 166. — *Me-
ruere* designat consecuta sunt, adeptæ. De ea signifi-
catione dixi ad Sedulium i, 331. Adde Burman. ad
Claudian. Eid. iv, 24.

17. *Virtus infracta.*] Cantab. habet *virtute*, aperto
errore. *Virtus* notat eos qui virtute pollent, quique
inter duos belli labores leviora interdum interpon-
nunt, ut quemvis magis laborem perferre possint.
Abstractum itaque hic est pro concreto, ut occursum
pro occurrentibus. Schulting. ad Quincil. declam. 6,
p. 177, mortes pro mortuis. Burmann. ibid., p. 230,
redemptio pro redemptore. Venant. Fortunat. de
Part. Virg. i, p. 699. Emendetur hinc Isidorus ex
codice Groningano, lib. x, p. 1070, *Cælebs, connubii*
expers, qualia sunt nomina in cælo qui absque conju-
giis sunt. Male editur, *quæ absque conjugibus.* Mutavit
qui librarius, non perspicuus talem constructionem
Latinis frequentem, ut inferius ostendami. De a' sta-
cto confer plura apud Muncker. ad Fulgent., p. 623 ;
in notis ad Sedul. i, 218 et 237; Wopkens. ibid., ii,
230; Observ. Miscell., vol II, tom. I, pag. 93; atque
ita *industria societas* capiendum esse pro socio indu-
rio, in l. 23 ff. Pro socio, ostendi in Miscell. c. 15.
Ex Græcis similia protulit Maius Observ. sacr. part. i,
p. 44. Contra etiam *artifex* pro artifice, et similia,
quæ dedit Salmas. ad Tertullianum Pallium, p. 265. —
Per *virtutem* vero *infractam* intelliguntur illi qui nulla
arte vinci aut subigi queant. *Infractus* esse inter eas
voces quæ contrarias significationes admittunt, ita ut
pro non fracto et valide fracto ponatur, scribit Taub-
man. ad Virgil. Georg. iv, 145, et ad Plautum Cap-
tiv. iii, 1, 26, quod nollem ita generatim factum. In
quidem contrariam significationem, pluribus in com-
positis, admittit, ut ostendi Specim. Observ. c. 6,
et Cl. van Hoven in Ottilii litter. fasc. i, p. 67, ubi
tuetur l. 52, § 3, ff. Pro socio; quod tamen dudum
fecerat, eadem ratione, Marckartus Probab., part. ii,
p. 89. Wasseus ad Sallust. p. 26, aliiq. ita et im-
plorare per valde plorare exponendum apud Juvē-
cum ii, 373, et Sedulium iii, 298 : ubi tamen *ipsum*
subaudiri malebat Wopkensius. Hæc tamen præposi-
tionis significatio, licet analogia conveniat, non in
omnibus est admittenda, sed testibus unice standum
arbitror. *Infractus*, elegantissimè Romanæ studiosis, de-
signat fractum. Heinsius ad Claudian. Bell. Get. 214,
Verbeik. ad Entrop. ii, 22; aut valde fractum. Ouden-
dorp. ad Frontin. ii, 6, 5; nunquam vero fortem sive
non fractum. Cadente Latinitate hæc primum signifi-
catio admitti cepit, quam ex Symmacho et Hiero-
nymo produxit Cellarius in Curis poster., p. 246, et
Autib., p. 182. Quantum igitur illi aberrarunt qui apud

Virgilium *Æneid.* xii, 1, *infractos Latinos* exposue-
runt per non fractos, ostenderunt late Vorstius de
Latin. mer. susp., c. 4, et Reitzius Ambig. p. 304.
Neque Servii me movet auctoritas; cum enim in su-
perioribus diversa dixerit, non putaverim illa Servii
esse quæ deinceps tradidit. Interpolatum esse gram-
maticum ostendit Emmenessius ad Eclog. i, 12; Justi
Specim. Obs. crit., c. 11, p. 33, et Burmannus Se-
cundus in præfat. ad Virgilium; adde ad Sedulium i,
11, licet sciam grammaticos veteres eam sibi licen-
tiam sumpsisse, ut obvia quævis ex arbitrio damna-
rent probarent. De ipso Servio id docuit Schrader.
ad Musæum Animadv., c. 2. Miror itaque Barthium
ad Claudian. p. 406, hanc significationem Virgilio
tribuentem, sed et hæc Statii Thebaid. x, 199 :

Dum res infractæ, pulsique in terga redimus,

exponentem, *res non fractæ.* Ipsa poetæ sententia ju-
bet intelligi *res fractas.* *Ævo Aratoris* non negem *in-*
fractus pro forti posse accipi; vel solum id docet
Hieronymi testimonium. Si codd. tamen addicerent,
mallem *virtus invicta*; de qua locutione videt. Withof.
Specim. Gunther., p. 57. — *Laborem* recte addit,
vocem fortibus militibusque propriam. Curtius, iii, 10,
6. *Laborem militiæ* dixit Justinus, iii, 2, 10. Isidorus
Orig. v, 7, *pro personarum qualitatibus et laboribus*
[Cod. Groning., *laboris*, neque id male] *justa divisio.*
Ita vox capienda apud Virgilium *Æneid.* xii, 435, ut
recte exponit Curtius ad Ciceron. ad Divers. vii, 17.
Bellicos sudores dixit Justinianus proœm. Institut.,
§ 1. *Labores et pericula* hoc sensu jungit Florus in
proœm.

20. *Nudus.*] Duplici significato vox hic exponi po-
test. Si originem vocis præcedentis, *Gymnasii*, spe-
ctes, potest capi de militæ vestes et arma deponente,
ut ad luctatores et simile genus hominum respici-
atur. Notissimam hanc vocis significationem vir doctus
confirmavit ex Virgilio Eclog. i, 61, ut *pisces nudi*
designent non vestitos. Nollem factum! Mutata tamen
sententia in comment. ad Exodum, p. 147; apud Vir-
gilium interpretatur *nudus* per inermem. Neque et
illud placet. Melius Servius ad Virgil. *Æneid.* v, vs.
ult., et Idsinga Varior. juris, c. 20. Hoc tamen Ara-
toris loco malim *nudus* per inermem exponere, ut
miles lorica armatus opponatur illi qui arma deposuit.
Cicero de Finib., l. 7, *inermem et nudum* jungit;
etiam Tacitus Histor. iv, 64; Isidorus xv Orig. 2.
Confer Burmann. ad Ovid. Ainor. i, eleg. 2, 20. Ita
expono Curtium vi, 1, 15, ubi *nudum pectus* est a
quo clypeus aliquantum erat remotus, quo Agis cor-
pus protegebat, ut vim telorum retunderet. *Nudatum*
dixit Justinus, iii, 1, in fin. : ubi tamen *nudantem*
mibi placet impense, quod in altero cod. Franque-
rano inveni, propter *exuentem*, quod præcedit, et
quia Artaxerxes non videtur Artabanum occidisse,
postquam lorica exuisset, sed dum in eo esset, ut
eam solveret. Apud Valerium Max. ii, 10, 2. Wop-
kensius in Adversar. mss. penes me emendabat,
proinde se securum nudis, id est, non armatis, ex
Curtio, v, 4, et Alostio Jugurth. 107. Græcis eodem
sensu γυμνός. Eliani locum produxit Cuperus Ob-
serv. ii, 7; alium ex lib. ii Machab. c. 11, § 12, ex-
ponit Perizonius Anim. Histor., p. 238. Adde Hæma-
rum Iliad. π, 815, ubi Patroclus γυμνός. Herodotus
memorat γυμνός πρὸς ἀπιδραμονός, Hist. ii, 13, 8.
Contra *indutus* pro armato, quod exposuit Cerda ad
Virgilium *Æneid.* xi, 83. — Sententiæ Aratoris con-
veniunt illa Sedulii epist. ad Macedon., p. 9 : *Sæpe*
belliger miles armis quibus assuetus est dmicare, dele-
ctatur et ludere. Confer illic notata. Digni sunt omniatuo

12 Et, qui ferratas acies atque agmina vin-

[cunt,

Imbellis feriunt per sua tela feras.

13 Ergo gradum retinens, et prisca volumina

[linquens,

Cede dies operi, quod pia causa juvet.

NOTÆ.

qui ascribantur poetæ elegantissimi, Sidronii Hoeschii, versus lib. vi, eleg. 7 :

Ipse tuus miles non semper degit in armis.
Sæpe caput galea nudat et ense manus.
Tu quoque sollicito clypeum de pec ore solve,
Et galeæ vertex et vacet ense manus.
Casside deposita, citharam tractabat Achilles,
Molle movens plectrum qua prius arma manu.

21. Et ꝓmi.] Cod. Moreti, At qui. Vulgatum sententiæ jungendæ aptius. Non repeto quæ ad huac locum contuli in Miscell., c. 4, p. 44.

23. Ergo.] Ultimam corripit contra morem optimorum poetarum, quibus longa est, cum sit ab ἔργω. Ita sane poetæ qui Augusti ætate scripserunt; posteriores egerunt ex arbitrio. Vid. Burmannus ad Lottichium lib. 1, eleg. 2, 32; lib. 11, eleg. 4, 76; in Antiklotz. p. 97, ad Antholog. p. 357. Grammaticos secutus ita distinguit Isidorus, Origin. 1, 17: *Vel discernendæ ambiguitatis causa, ut ergo. Nam cum producitur go [cod. Groning., ergo], causam significat; cum corripitur, conjunctionem.*

24. Cede dies.] Concede tempus, ut, deposita priorum voluminum cura, huic operi legendo breve quoque tempus tribuas. *Cedere pro concedere in l. 20, § 1, ff. de S. P. V. aliisque, ut expo. uit Schröder.,*

Observ. juris III, 4, p. 215. Ambrosius Offic. 1, 24: *Cum cibum suum fratri cedendū m putasset.* Apud Sallustium Jugurth. 47, 3, in cod. quem a d'Orville accepit Wopkensis, inveni, *omnia Metello cedere*: vulgo editur, *dedere*. Hegesippus, III, 22, *delicti gratiam volens cessit*. Neque audiendus Wasseus ad Sallust. Catil. 53, qui *fecit emendabat*. Sic infra, lib. 1, vs. 301, *cedit male mutatum in fecit, et cessa legendum lib. 1, vs. 490. Isidorus Origin. v. 25: Cessio est proprie rei concessio, sicut est illud, Cedo jure propinquitatis. Cedere enim dicimus, quasi concedere.* — *Cedere proprie dicitur, qui contra veritatem alteri consentit.* Posteriora expressi ex cod. Groning. et edit. veteri; veram esse scripturam firmiter Servius ad Virgilium Æneid. 11, 704.

24. Juvet.] Ita reposui ex Cantabr. Edebatur olim, *juvat*; sed alterum elegantius. Præsens subjunctivi passim pro futuro indicativi. Disputavit hac de re Perizonius ad Sanctium 1, 13. E Græcis exempla dedit Bosius 14 ad Evang. Matthæi, c. xi, § 3, ubi in interrogandi formis id frequentissimum ostendit. Recte hinc apud Sedulium hymn. 1, 86, emendatum est, *Quid faciant?* atque in ipsius epistola ad Macedon. p. 2, *expurgem* prævalet, neque opus est ut per *age expurgem* cum quibusdam exponamus, aut *expromam*, vel *expromam* cum aliis ememus.

ARATORIS

EPISTOLA AD VIGILIUM.

15 Domino sancto ac beatissimo **16** atque apostolico et in **17** toto orbe primo omnium sacerdotum, papæ Vigilio, Arator subdiaconus S.

NOTÆ.

Apostolico.] Titulus in membranis pluribus hic est: *Apostolico domino, beatissimoque papæ Vigilio suo, Arator miser subdiaconus S.* Eum, ut ego verum putem, temporum ratio jubet, quæ sene parum exterræ potentiæ, divinæ rationis auctoritatisque plurimum sanctis episcopis dabat; quos *apostolicos viros* vocat Hilarius præfat. libri Historici: *Apostolicam dignitatem episcopatum* Gildas inveciva luculenta in clerum Britannicæ: *apostol cos viros* futuros episcopos Parisiensis Germanus in Privilegio apud Almoinum, lib. III, cap. 2, edito, quod scriptum anno 569. Sic de pontifice Romano simpliciter Ivo Carnotensis, epist. 134 et 140. Eleganter Claudius Taurinensis: *Quinta sua in me objectio est, quod dominus apostolicus indignatus sit mihi. Hoc dixisti de paschali Ecclesiæ R. episcopo, qui præsentem jam caruit vita. Apostolicus autem dicitur, quasi apostoli custos, aut apostoli fungens officium. Certe non ille dicendus est apostolicus qui in cathedra sedens apostoli, sed qui apostolicum implet officium.* Adelbodus in Vita Henrici I: *Hoc quoque humilitate et devotione apud dominum apostolicum obtinuit, ut Alemanniam intraret.* Eckerhardus in Vita Notkeri, cap. 9: *Vitalianus præsul, cujus adhuc cantum, quando apostolicus celebrat, quidam solent edere.* Episcopus, solemniter more apostolicorum titulo affici solet docet epistola Eufrasii ad Ruricum, Lemovicenium præsulē, sic inscripta: *Domino sancto, meritis beatissimo, papæ, honoris cultu suscipiendo, atque apostolico patri domino Rurico episcopo Eufrasius.* Faustus ad eundem alia sic inscripta est: *Domino beatissimo, debita pietate suspi-*

ciendo, atque apostolica sede dignissimo fratri, Rurico episcopo Faustus. Duæ aliæ Sedati ad eundem apostolicam ei reverentiam palam ascribunt. Ænio, si nomen saluum est, eundem titulum inscribit ipse Ruricius, lib. II, epist. 8: *Domino sancto et apostolico, etc., papæ Ænio Ruricius. Sanctum et apostolicum idem Ænium vocat, eundem certe, lib. II, epist. 15, et Sedatum, epist. 33, ut præcedente Cæsareum; ut et Victorinum, epist. 39, apostolicum patrem Dado-nem appellat Desiderius Cadurcenus præsul, epist. 10; qui idem a Sulpicio, Bituricæ urbis episcopo, apostolica sede colendus dicitur, ut ab Avulfo, apostolicus pater ab Eligio, sine dubio eo ipso cujus non contemnendæ homiliæ ad nos venerunt; apostolicus præsul a Rurico, qui male cum Lemoviceno eo modo nominato confunditur. Neque Sigebertus, rex Francorum vetustissimus, alio honore eundem Desiderium compellavit. Apostolicum papam eundem ipsam appellat Abbo. Apostolicum Patrem Constantius et Gallus, eorumdem temporum non ignobiles antistites. Gregorio papæ paribus verbis nuncupat libros de Vita B. Martini Venantius Fortunatus. Victor III PP. apostolicus simpliciter dicitur a Leone Marsiano, l. III Chronici Cassinensis; ut Bruno, l. IV, cap. 33, ejusdem operis a Petro Diacono. Innumera alia exempla cogi possent, si quis ei rei studere. Hæc ad Aratoris genuinam scripturam tutandam sufficient, si addiderimus etiam principalia urbium templa, non de nomine, sed auctoritate apostolica olim dicta; ut Sophiæ illud magnificentissimum (quod, post tot sæcula, etiam incomparabile suo ævo fuisse*